

سیر داستان‌نویسی

در نشر دوره‌ی قاجار

پژوهش و نگارش

پریسا ابراهیمی تالکانی

انتشارات فرآیند

۱۳۹۵

سرشناسه : ابراهیمی تالکانی ، پریسا ، ۱۳۵۹-
عنوان و نام پدیدآور : سیر داستان‌نویسی در نثر دوره‌ی قاجار،
پژوهش و نگارش ، پریسا ابراهیمی تالکانی.
مشفحات نشر : کرج : انتشارات فرآیین، ۱۳۹۵.
مشفحات ظاهری : ۲۵۰ ص.، ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م.
شابک : ۹۶۰-۹۵۹۴۰-۶۰۰-۹۷۸-۲۲۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست‌نویسی : فیا
موضوع : داستان‌های فارسی -- قرن ۱۳ ق -- تاریخ و نقد
موضوع : داستان‌نویسی -- تاریخ
موضوع : ایران -- تاریخ -- قاجاریان ۱۱۹۳-۱۳۴۴ ق. -- داستان.
رده‌بندی کنگره : ۹۱۳۹۵ س ۲ الف / ۳۸۶۷ PIR
رده‌بندی دیوبی : ۸۰۹/۵۳۳
شماره کتاب‌شناسی ملی : ۴۲۱۲۵۱۵

سیر داستان‌نویسی / در نثر دوره‌ی قاجار / پریسا ابراهیمی تالکانی

مدیر اجرایی: مهدی صادقی فغانساری

ویراستار: سپیده خازیار

مروف‌چین، صفحه‌آرا و طراح جلد: سعید خازنار

چاپ اول : ۱۳۹۵ - تیراز : ۱۰۰۰

شابک : ۹۶۰-۹۵۹۴۰-۶۰۰-۹۷۸-۲۲۰۰۰۰

انتشارات فرآیین

کرم - رجایی‌شهر - بلوار استقلال - نبش ایثار دو - مرکز نشر شعر و ادبیات

تلفن : ۰۲۶-۱۳۴۴۱۸۶۹۶ - ۰۲۶-۱۳۷۰۴۵۰۹۱۲۲

لیتوگرافی و چاپ: نفیس

Email: Farayin10929@yahoo.com

صفحه

فهرست مطالب

۹	پیش‌گفتار
۱۲	داستان‌های دوره‌ی قاجاریه
۱۲	پیش‌گفتار (پیش‌زمینه)
۱۵	الف - داستان‌های تاریخی
۱۸	۱. شمس و طغرا
۱۸	۱.۱ - محمد باقر خسروی
۱۹	۱.۲ - آثار خسروی
۲۰	۱.۳ - چکیده‌ی داستان شمس و طغرا
۲۴	۱.۴ - بررسی داستان شمس و طغرا
۳۹	۲. عشق و سلطنت
۳۹	۲.۱ - موسی نثری همدانی

۴۰	۲.۲- آثار موسی نثری همدانی
۴۲	۲.۳- چکیده‌ی داستان عشق و سلطنت
۴۴	۲.۴- بررسی داستان عشق و سلطنت
۵۲	۳. دام‌گستران یا انتقام‌خواهان مزدک
۵۲	۳.۱- میرزا آقاخان کرمانی
۵۳	۳.۲- آثار میرزا آقاخان کرمانی
۵۴	۳.۳- عبدالحسین صنعتی‌زاده
۵۵	۳.۴- آثار عبدالحسین صنعتی‌زاده
۵۵	۳.۵- چکیده‌ی داستان دام‌گستران
۵۷	۳.۶- بررسی داستان دام‌گستران
۷۰	۴. داستان باستان (در نقشه‌نگار و تئوروش)
۷۰	۴.۱- حسن بدیع
۷۱	۴.۲- آثار حسن بدیع
۷۱	۴.۳- بررسی داستان داستان باستان
۷۲	ب- داستان‌های اجتماعی
۷۳	۱. مسالک‌المحسنین
۷۳	۱.۱- حاجی عبدالرحیم تبریزی (طالبوف)
۷۵	۱.۲- آثار حاجی عبدالرحیم تبریزی
۷۶	۱.۳- چکیده‌ی داستان مسالک‌المحسنین
۷۸	۱.۴- بررسی داستان مسالک‌المحسنین
۹۳	۲. سیاحت‌نامه‌ی ابراهیم‌بیگ
۹۳	۲.۱- زین‌العابدین مراغه‌ای

- ۹۴ ۲.۲- چکیده‌ی داستان سیاحت‌نامه‌ی ابراهیم بیگ
- ۹۸ ۲.۳- بررسی داستان سیاحت‌نامه‌ی ابراهیم بیگ
- ۱۱۶ ۳. سرگذشت یتیمان
- ۱۱۶ ۳.۱- آصف الوزاره
- ۱۱۶ ۳.۲- آثار آصف الوزاره
- ۱۱۶ ۳.۳- بررسی داستان سرگذشت یتیمان
- ۱۱۸ ۴. یک بود و یکی نبود
- ۱۱۸ ۴.۱- محمد علی جمالزاده
- ۱۱۹ ۴.۲- آثار محمد علی جمالزاده
- ۱۲۱ ۴.۳- چکیده‌ی داستان یکی بود و یکی نبود
- ۱۲۴ ۴.۴- بررسی داستان‌های یکی بود و یکی نبود
- ۱۳۷ ۵. تهران مخوف
- ۱۳۷ ۵.۱- مرتضی مشفق کاظمی
- ۱۳۹ ۵.۲- آثار مرتضی مشفق کاظمی
- ۱۳۹ ۵.۳- چکیده‌ی داستان تهران مخوف
- ۱۴۳ ۵.۴- بررسی داستان تهران مخوف
- ۱۶۶ ۶- روزگار سیاه
- ۱۶۶ ۶.۱- عباس خلیلی
- ۱۶۱ ۶.۲- آثار عباس خلیلی
- ۱۶۷ ۶.۳- چکیده‌ی داستان روزگار سیاه
- ۱۶۹ ۶.۴- بررسی داستان روزگار سیاه

۷. شهرنار

- ۱۷۱ - ۷.۱ - یحیی دولت‌آبادی
- ۱۷۲ - ۷.۲ - آثار یحیی دولت‌آبادی
- ۱۷۳ - ۷.۳ - چکیده‌ی داستان شهرنار
- ۱۷۵ - ۷.۴ - بررسی داستان شهرنار
- ۱۹۱ - ج - داستان‌های علمی، آموزشی
- ۱۹۱ - کتاب احمد
- ۱۹۲ - چکیده‌ی کتاب احمد
- ۱۹۴ - بررسی کتاب احمد
- ۲۱۰ - د - داستان‌های ... بیان (تفنی)
- ۲۱۱ - ۱. هزار و یک شب
- ۲۱۱ - ۱.۱ - عبداللطیف طسوجی
- ۲۱۲ - ۱.۲ - سروش اصفهانی
- ۲۱۲ - ۱.۳ - چکیده‌ی داستان هزار و یک شب
- ۲۱۴ - ۱.۴ - بررسی داستان هزار و یک شب
- ۲۲۵ - ۲. امیرارسلان
- ۲۲۵ - ۲.۱ - چکیده‌ی داستان امیرارسلان
- ۲۲۸ - ۲.۲ - بررسی داستان امیرارسلان
- ۲۴۶ - چکیده انگلیسی
- ۲۴۸ - فهرست کتاب‌ها
- ۲۵۰ - فهرست مقالات

پیش‌گفتار:

زبان فارسی میراث گران‌بهای نیاکان ما و زبان رسمی کشور پهنلور ایران می‌باشد که به ارزش شناسنامه‌ای این سرزمین شناخته می‌شود و از این روی برای پاس‌داشت و نگهداری از آن، حفظ و نگاه‌داشت هویت فرهنگی این سرزمین محسوب می‌شود. در گذر سده‌ها و دوره‌های پیاپی سراینده‌گان و نثرنویسان (نویسندگان)، شش‌دلم و پرچم‌دار نگاهبانی و نگهداری از آن بوده‌اند.

از آن‌جا که این کتاب در حوزه‌ی داستان‌های معاصر در دوره‌ی حاجار است، نگارنده تلاش کرده تا نگاهی به داستان و سیر دگرگونی آن در آن دوره بیندازد. اگرچه در بخش نخست این کتاب، با نگاهی همه‌سویه به پردازش و پژوهش داستان‌های این دوره با توضیحات کامل، نرسیده

است، چرا که نگارنده یک، دو داستان را نیافته، اما تلاش می‌کند تا با بررسی سیر دگرگونی داستان‌نویسی دوره‌ی قاجاریه و آثار بزرگان ادب، و نقد و پژوهش فارسی، از میان آثار منشور این دوره به این پرسش‌ها که نثر داستانی دوره‌ی قاجار چگونه است؟؛ موضوع و درون‌مایه‌ی این داستان‌ها چیست؟؛ و چیستی پیدایش این گونه داستان‌ها، پاسخ گفته باشد. این پژوهش شامل داستان‌های بین سال‌های ۱۲۰۰ ه.ق. / ۱۳۰۰ ش. تا ۱۳۰۳ ش. یعنی زمان فرمانروایی خاندان قاجار، می‌باشد.

بارناب دستری فرهنگ غرب بر زندگی ایرانی، (با رفتن دانشجویان ایرانی به درگس‌ها و دارالفنون با امیرکبیر، راه‌اندازی صنعت چاپ و افزایش شمارگان کتاب و فرهنگ کتاب‌خوانی در بین مردم، آشنایی ایرانیان با فرهنگ اروپا، صدور فرمان مشروطیت، چاپ روزنامه و شب‌نامه و ترجمه‌ی آثار اروپایی به فارسی) در سده‌ی سیزدهم، آغاز شد و ساختار کهن ادبیات فارسی را این جریان دگرگون شد. این امر از یک‌سو، موجب راه پیدا کردن بیش‌تر ادبیات دگرگونی‌های سیاسی و اجتماعی ملت و از سوی دیگر به تحول شیوه‌ی بیان و ساختار نثر انجامید، یعنی الگوهایی که پیش‌تر با کمک ادبیات اروپا فراهم شده بود. اما مفاهیم تازه‌ای مانند ملی‌گرایی، حکومت ملت و عدالت اجتماعی، روشن‌فکران این دوره را به سوی خود کشاند. شاید مهم‌ترین دگرگونی آشکار، پیدایی یک نثر اصیل ادبی بر اساس صورت‌های رمان

و داستان کوتاه بود که از ادبیات نوین اروپا پیروی می‌کرد.

در این اثر به سیر داستان‌نویسی دوره‌ی قاجار بر اساس موضوع‌های تاریخی، اجتماعی و سیاسی پرداخته شده‌است. در بخش نخست تلاش نگارنده بر این بوده‌است تا گونه‌های داستان بر اساس موضوع آن‌ها تا پایان دوره‌ی قاجار نشان دهد. سپس به عوامل مؤثر در پیدایش داستان‌های دوره‌ی قاجار می‌پردازد. و با شمردن ویژگی‌های ادبیات این دوره، زمینه‌ها، قالب‌های نثر این دوره را نیز بشناساند.

این کتاب در بررسی داستان در دوره‌ی قاجاریه و چگونگی داستان‌پردازی آن‌ها می‌پردازد، سپس این داستان‌ها را بر اساس موضوع و درون‌مایه بخش نموده و به بررسی هر یک از آن‌ها می‌پردازد و علل دگرگونی شیوه‌ی داستان‌نویسی و همچنین تأثیر پذیرفتن از رمان‌ها، داستان‌های غربی و برگردان رمان‌ها خارجی در این دوره بیان می‌شود که شکل نویی از داستان‌نویسی را در ایران گسترش می‌دهد. سپس، به شرح زندگی، آثار و اندیشه‌ها، سبک نویسندگان و این که، آیا این نویسندگان از بنیان‌گذاران ساده‌نویسی در ایران به شمار می‌آیند، می‌پردازد. سپس به بحث در مورد چگونگی تأثیرپذیری این نویسندگان از پیرامون، زندگی، اندیشه‌ها و سپس به بررسی تک‌تک ویژگی‌های زبانی، درون‌مایه‌ای و پیرنگ داستان‌ها با بیان نمونه‌هایی از کتاب می‌پردازد. این جستار، نگاهی دارد بر برجسته‌ترین دگرگونی‌ها و تحولات صورت پذیرفته در نثر و ادب فارسی این نویسندگان، از جمله:

- بهره‌گیری از واژه‌های تازه، بومی، گفتاری یا عامیانه و ضرب‌المثل‌ها...

- ساخت ترکیب‌های نو.

- رها شدن از تنگنای صورت کهنه‌ی نویسندگی.

- پرداختن به موضوع‌های روز و پدیده‌های تازه جهان معاصر (علوم طبیعی و علوم انسانی).

بیرون آمدن از دایره‌ی بسته‌ی جهان‌بینی سنتی.

- بازنگرانی و تاریخ، و زن در این دوره، نکته‌های روز و سیاست این دوران...

- بازتاب این دگرگونی‌ها در گسترش و بازنمایی زبان فارسی و فرهنگ ایرانی.

داستان‌های دوره‌ی قاجار

پیش‌گفتار (پیش‌زمینه):

قصه و داستان پیشینه‌ای تاریخی در فرهنگ روستاییان سرزمین دارد و هم‌گام با تاریخ این سرزمین بوده و مقاصد و کاربردهای گوناگونی داشته است. از گفتن حکایتی برای کارایی‌های دینی، فلسفی و آموزشی...

بیش‌تر قصه‌های کهن ما به صورت نظم هستند و بزرگ‌ترین آن‌ها،